

Over wegbeplantingen in Flevoland

en met name over de rol van populier en wilg daarin

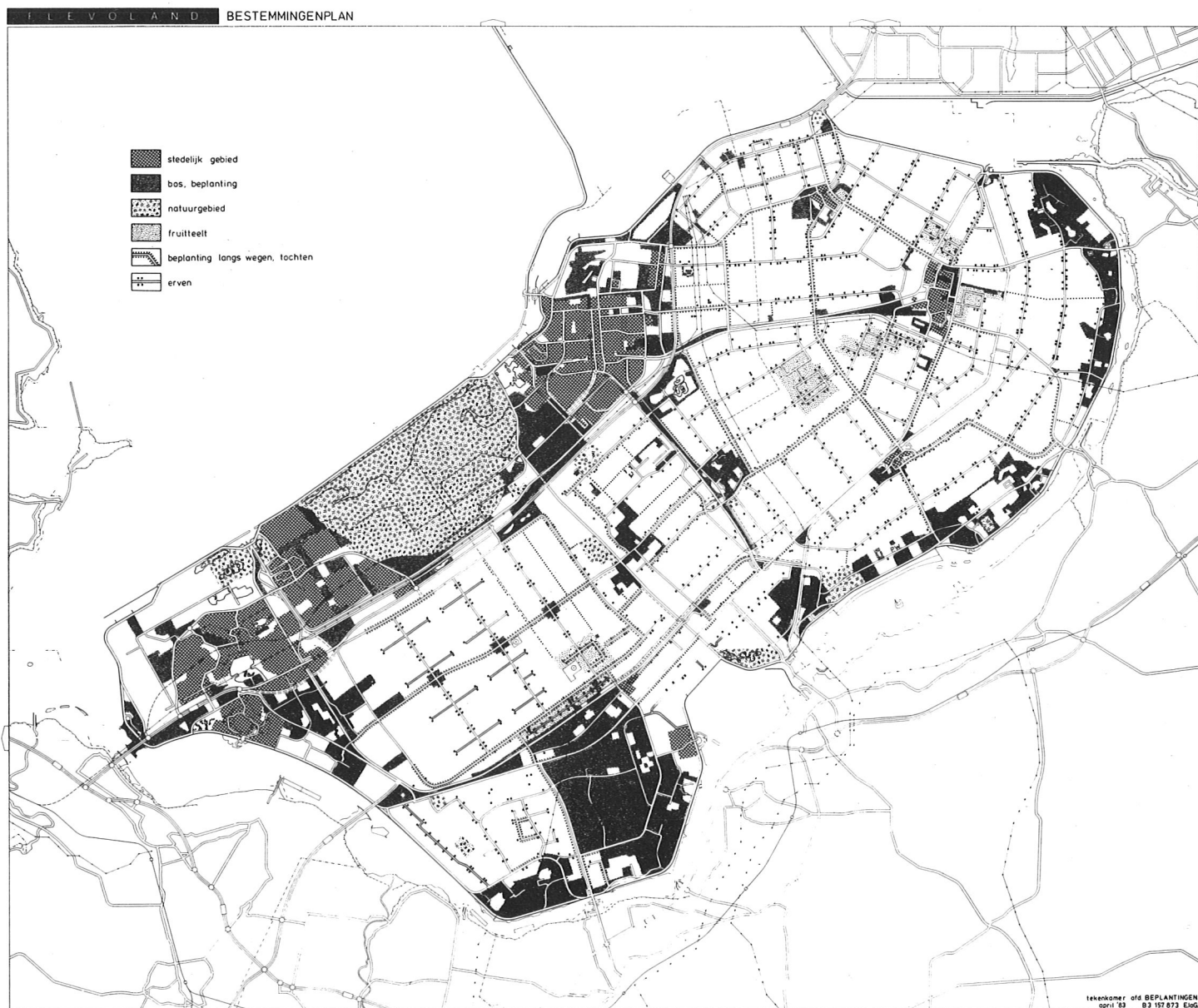
A. Schotveld

hoofd afd. 'Beplantingen' van de
Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
(R.I.J.P.) en afd. 'Bijzondere Taken'
van het Staatsbosbeheer, Lelystad

De Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (R.I.J.P.) is verantwoordelijk voor het 'bedrijfsklaar' maken van nieuwe polders. Hieronder valt ook de aanplant en het beheer van groenobjecten in woongebieden en in het buitengebied. Beheer en onderhoud van beplantingsobjecten door de R.I.J.P. is van tijdelijke aard; na zekere tijd worden bossen en landschappelijke beplantingen merendeels overgedragen aan het Staatsbosbeheer.

Beplantingen die bij de wegen horen blijven het eigendom van de instantie die de wegen in eigendom heeft en beheert. Dat kan zijn de 'Directie Zuiderzeewerken' van Rijkswaterstaat of een Gemeente. In een aantal gevallen is het onderhoud van de beplantingen aan Staatsbosbeheer toevertrouwd.

Afb. 1: Flevoland, bestemmingen.

Inleiding

Het ontwerpen van een wegtracé door nieuw land van zo ruime afmetingen als Flevoland lijkt in eerste instantie een betrekkelijk eenvoudige opgave. Niet gehinderd door obstakels als oude bossen en andere waardevolle cultuurmonumenten gaat de weg eerst op papier en dan in de praktijk volgens de meest ideale normen en in rechte lijn gewoon van A naar B. De weg is een onderdeel van een structuur volgens welke de hele polder is ingericht: een stramien van overwegend rechte lijnstukken waarop het nieuwe land overtuigend en duidelijk in hoofdbestemmingen is ingericht.

De verleiding om in dit rigide geheel verlevendiging te brengen door middel van het ontwerp van een wegtracé blijkt in de meeste gevallen te zijn weerstaan; slechts een enkel bochtje hier en daar dat er kennelijk alleen is om der wille van de bocht leidt tot onduidelijkheid, desoriëntatie en daardoor tot ergernis.

Tot zover valt het voor de ontwerper en voor de weggebruiker wel mee. Maar het wordt ingewikkelder. Immers, de weg maakt deel uit van het landschap zoals dat in de polder wordt gepland en gerealiseerd. En voor de landschapsarchitect die zich bekommert om de harmonische ontwikkeling van alle samenstellende delen is het een boeiende opgave om vormgeving van wegtracé en omringend landschap op elkaar af te stemmen. Behalve in de randzônes met het oude land zijn er in de polder nog weinig oriëntatiepunten. Die punten worden in het landschap gemaakt vanuit de vormgeving bij de realisatie van allerlei bestemmingen.

Maar ook de weg is een bestemming in het nieuwe land en draagt daartoe ook bij aan de eigen identiteit van het landschap.

Bij de beschouwing van de wegbeplantingen is het nodig om eerst te zien hoe een en ander in elkaar steekt bij de opzet van het landschap van Flevoland; daarom volgt hier eerst enige informatie over het landschapsplan.

In het navolgende is het stedelijk gebied buiten beschouwing gebleven. Eveneens wordt niet ingegaan op de beplantingsopzet van R.W. 6, die geleet op functie en afmetingen buiten het kader van een notitie als deze over de polder valt.

Het landschapsplan van het buitengebied

Klimaat en bodem maken Flevoland tot een gebied dat ideaal is voor moderne vormen van land- en bosbouw. Deze twee vormen van bodemgebruik zijn daarom hoofdbestemmingen. De laatste jaren vraagt ook de stedenbouw veel ruimte. Daartoe wordt de vruchtbare grond over grote oppervlakte met een dikke laag zand overdekt om aldus de huizen en straten voor de zgn. overloop uit Gooi en Randstad te kunnen dragen.

Maar niet alleen om er te wonen en te werken komen mensen naar de polder. Stranden, water en bossen bieden velerlei mogelijkheden voor recreatie; ontwikkeling van natuurwaarden in bossen en natuurterreinen trekt veel bekijks.

Deze hoofdbestemmingen zijn op de kaart (afb. 1) op overzichtelijke wijze gerangschikt. Maar in het veld is de detailafwerking een lastige opgave, vooral omdat de occupatie van het nieuwe land zeer snel gaat. Er is geen tijd voor het geleidelijk op elkaar in laten werken van aaneengrenzende functies en bestemmingen, en ruimte voor ruime bufferzônes waarlangs de integratie van functies beter zou kunnen verlopen dan volgens harde grenzen ontbreekt veelal.

Alles hangt af van de vaardigheden van de vormgever; van de kennis en de kunde waarmee hij of zij bouwstenen voor het landschap herkent en gebruikt.

In het vlakke polderland wordt met de aanplant van bomen een vertikaal element in-

gevoerd, dat als bouwsteen een grote betekenis heeft. Daarom is bij de opzet van het landschapsplan gekozen voor het gebruik van wegbeplanting in de ruimste zin mede als structurend element; daardoor ontstaat er herkenbare geleiding in het landschap en dus ook duidelijkheid.

Allereerst moeten genoemd worden de singels en boombeplantingen langs de voornaamste doorgaande (water)wegen.

Brede singels b.v. langs de wegen van Lelystad naar Dronten en van Lelystad richting Harderwijk; minder brede singels en boombeplanting langs andere belangrijke verbindingswegen, bijv. die tussen Biddinghuizen en Swifterbant en langs de Gooise weg in het zuiden van de polder. De brede singels hebben op sommige plaatsen zelfs een boskarakter en verenigen op die manier meerdere functies.

Ook de boom- en struikbeplantingen langs andere wegen zijn ruim opgezet; in de meeste gevallen is gebruik gemaakt van snelgroeiende houtsoorten, zodat het gewenste effect van de beplanting binnen zo kort mogelijke tijd wordt bereikt.

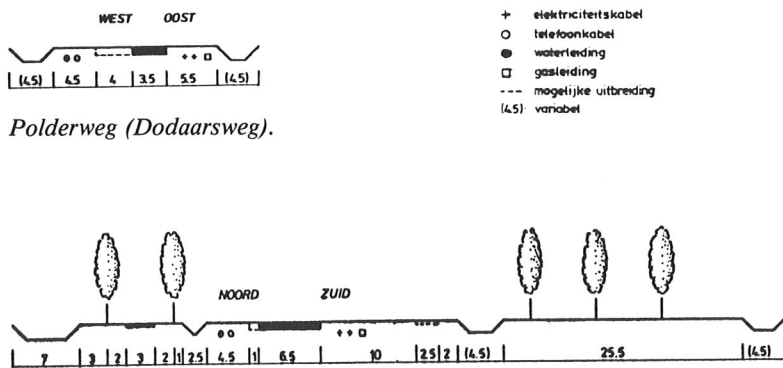
De wegen van lagere orde bleven in het algemeen onbeplant.

In enkele gebieden is voor een bijzonder accent gekozen bij de inrichting van het landschap. Zo is in het Knargebied, halverwege Lelystad en Harderwijk ter weerszijden van de Knardijk, een verdichting in het beeld van de omgeving tot stand gebracht door middel van het aanbrengen van beplanting op grotere en kleine schaal.

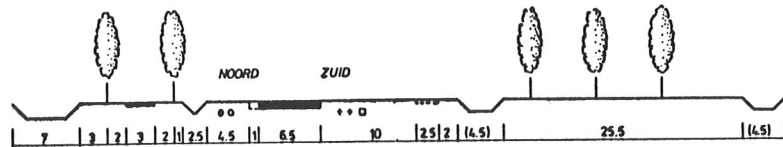
Afb. 2: De Dronterweg tussen Lelystad en Dronten. Een twee-rijige beplanting van P. 'Marilandica'; de brede singel aan de andere zijde van de weg heeft op sommige plaatsen zelfs een boskarakter. Al wordt de 'Marilandica' van jaar tot jaar door bladziekte geteisterd, de groei blijft erin en de bijzondere vorm van de boom geeft deze weg een heel eigen beeld.

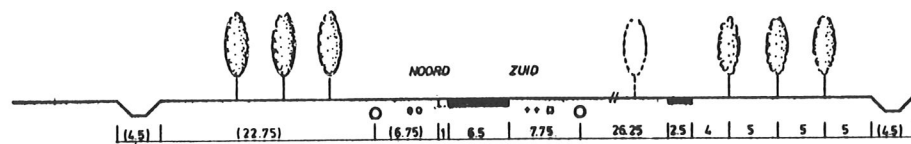
Afb. 3: Voorbeelden van dwarsprofielen van gedeelten van wegen in Flevoland.

Polderweg (Dodaarsweg).

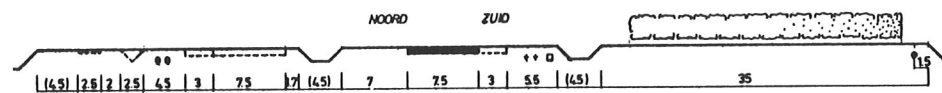

Tertiaire weg (Schoolevaarweg).

Tertiaire weg (Vogelweg).

P. 'De Moffart' aan de Noord- en Zuidzijden is deels wijder gezet dan hier aangegeven en met rijen els tussengeplant; de populier is dan geplant als éénjarig beworteld plantsoen, de els als twee-jarige zwarte els.

Regionale verbindingsweg (Gooise weg).

Afb. 4: De Nijkerkerweg; toekomstige monumentale iepenbeplanting (U 'Vegeta') en aan de overzijde het vertrouwde beeld van P. 'Zeeland'.

Hierin is ook wegbeplanting opgenomen. En ook in andere delen van de polder wordt met het aanbrengen van beplanting langs wegen een bijzonder landschappelijk effect bereikt. In deze gevallen wordt ook gebruik gemaakt van struikbeplanting.

Door op deze wijze bij de opzet en de uitvoering van het landschapsplan in Flevoland mede gebruik te maken van wegbeplantingen van allerlei aard, wordt de identiteit van het landschap duidelijk en wordt derhalve de herkenbaarheid ervan groter voor wie zich door de polder spoed of er van de rust geniet.

Wegbeplanting in Flevoland

Evenals op het oude land heeft de beplanting langs wegen en kanalen en langs bepaalde grenzen duidelijke functies.

De begeleiding van het verkeer is een heel wezenlijke aangelegenheid in het vlakke en schijnbaar eindeloze polderland met z'n lange rechte wegen en z'n weinige ruimtelijke oriëntatiepunten. De fietsers en wandelaars profiteren daarbij nog extra van de beschutting die zo'n beplanting geeft tegen de grillen van het polderklimaat.

Over de betekenis van de wegbeplantingen in het algemeen voor het landschap is al gesproken.

Genoemd moet tenslotte nog worden, dat de wegbeplantingen houtopbrengsten leveren. Want niet alleen in de bossen heeft de populier een groot aandeel in de beplantingen, ook langs de wegen en waterlopen is dat het geval.

De wegprofielen geven een indicatie van de rangorde van de weg. We onderscheiden polderwegen, tertiaire en secundaire wegen; en één autosnelweg, die in dit verband verder niet ter sprake komt, omdat de behandeling van het landschapsplan van deze weg alleen al een artikel zou vragen. In afb. 3 zijn voorbeelden gegeven van dwarsprofielen zoals die in Zuidelijk Flevoland worden gerealiseerd.

Zoals reeds terloops is vermeld wordt bij de keuze van het plantsoen voor de wegbeplantingen in Flevoland veel gebruik gemaakt van snel groeiende houtsoorten, vooral van populier, en daarvan een aantal klonen. De grond is daarvoor zeer geschikt. P. 'Robusta' is bedrijfszeker; P. 'Zeeland' ook en groeit iets beter, al is hij niet zo bedrijfszeker als 'Robusta'.

P. 'Oxford' en P. 'Geneva' zijn als proef 12 jaar geleden gebruikt, maar voldoen niet. Diverse klonen van P. canescens zijn goed te gebruiken ('De Moffart', 'Limbricht' en 'Enniger' worden het meest gebruikt) en op een al wat oudere beplanting van 'Marilandica' zijn we bijzonder zuinig (zie afb. 2). De laatste jaren is er met nieuwe klonen wat geëxperimenteerd, maar onder polderom-

standigheden lijkt alleen 'Spijk' hoopvol. In Oostelijk Flevoland is er bij de opzet van de sortimentskeuze voor de beplantingen in het algemeen gestreefd naar herkenbaarheid van bepaalde gebieden in de aan te planten houtsoorten; zo is er een iepengebied, een essengebied en een wilgebied, naast streken waar populier het beeld bepaalt. Inmiddels zijn we ook met *P. nigra* ('Brandaris', 'Schoorldam', 'Terwolde' en 'Woltersen') in brede wegbeplantingen en gemengd met els aan de gang gegaan. En inderdaad zijn ook andere soorten dan populier goed te gebruiken; de keuze is thans beperkt tot es, iep, eik en els.

Wilgen zijn in de Noordoostpolder veel toegepast en ook in het zuidelijk deel van Oostelijk Flevoland (wilgebied). Wilgen worden, omdat de watermerkziekte om zich heen greep, thans niet meer gebruikt in Oostelijk Flevoland en de bestaande beplantingen zijn bijna alle te gronde gegaan. 'Drakenburg', 'Belders' en 'Liempde' alsmede drie klonen onder nummer werden het meest gebruikt.

In Zuidelijk Flevoland wordt dus ook niet meer van wilg gebruik gemaakt. Wat er nog staat in landbouwgebieden en niet ten offer viel aan de watermerkziekte, werd wel verzwakt door langsdrijvende wolken van bestrijdingsmiddelen.

De iep ('Commelin', 'Vegeta') is veel gebruikt, maar wordt nu alleen nog in zeer beperkte mate aangeplant. Overigens is tot nu toe nagenoeg geen enkele wegbeplanting aan de iepziekte te gronde gegaan; wel zijn uit voorzorg de veldiepen merendeels ook uit de wegbeplantingen verwijderd.

Het ruwe klimaat in de polder vraagt om een zorgvuldige plantprocedure: goede bodemvoorbereiding, goed plantsoen, planttijdstip vroeg in het seizoen, en omdat de laanbomen in de grotere maten moeilijk aanslaan in het buitengebied wordt klein plantsoen gebruikt, zelfs wel bosplantsoen. In het geval van *P. canescens* maken we daarbij gebruik van de beschutting van elzen, die na een aantal jaren weer uit de beplanting worden verwijderd. Het bijkomende voordeel is dat op deze wijze geen maaischade voor kan komen.

De bredere singelbeplanting langs doorgaande wegen en kanalen is opgezet in bosplantsoen, zoals ook de bosobjecten zijn gemaakt. Hoofdhoutsoorten daarbij zijn es, esdoorn en eik, als vulhout veelal struiksoorten. In de beginjaren van de polder werd de bosbeplanting aangebracht onder een scherm van populier, maar deze methode is nu verlaten, omdat ze geen aanwijsbaar nuttig effect bleek te hebben en soms leidde tot problemen, omdat populier + vulhout niet van meet af aan de door de

Afb. 5: Vogelweg. *P. canescens* 'De Moffart' met tussenbeplanting van rijen zwarte els.

Afb. 6: Schollevaarweg. Een brede singel, waarboven de populieren deels reeds werden weggehaald.

Afb. 7: Gooise weg.

Afb. 8: Knarweg. Es en wilg als blijvers en wijkers. De wilg wijkt vanzelf al, zoals op deze foto te zien is; naar alle waarschijnlijkheid vanwege uit naburige landbouwkavels overwaaiende wolken van gewasbeschermingsmiddelen. Dit verschijnsel komt ook elders in de polder voor.

Afb. 9: Een wegbeplanting van P. 'Robusta' is een bekend beeld in de polder. Nieuw voor deze plek is het feit dat de flora van de wegberm door een aangepast beheer een specifieke ontwikkeling doormaakt: rijker en gevarieerder dan we gewend zijn bij het intensieve maai-regiem van de geëxploiteerde wegberm.

ontwerper gewenste strakke rijenbeplanting blijkt te geven.

Plantafstanden populier: 4 x 4 m, 4 x 8 m, 6 x 6 m in vierkantsverband (ruim bij P. canescens in de hoop zo bladziekten te vermijden).

Het planten van singels in bosplantsoen geschiedt met de plantmachine; grotere bomen en populier met de plantgatenboor.

In het algemeen maakt het feit van de sterke winden en het feit dat we kostenbewust zijn het gebruik van boompalen niet gewenst, daarom wordt diep geplant. Het aanslaan van P. canescens geeft dan nog wel eens problemen: kan nl. in nog weinig gerijpte grond terecht komen en maakt dan geen adventiefwortels.

Een belangrijk punt tenslotte is de noodzaak om er op toe te zien dat maaischade zo veel mogelijk wordt voorkomen. •